Lineaaristen mallien kurssi - yleistentti 24.1.2013

1. Määrittele yleinen (täysiasteinen) lineaarinen malli kaikkine oletuksineen ja siihen liittyvät käsitteet (pienimmän neliösumman) sovite ja residuaali. Selvitä muutamalla virkkeellä mallin sekä sovitteen ja residuaalin tulkinta. Osoita lisäksi oikeaksi yhtälöt
(a) $\hat{\mathbf{y}}'\hat{\boldsymbol{\varepsilon}} = 0$ ja
(b) $(\hat{\varepsilon}_1 + \cdots + \hat{\varepsilon}_n)/n = 0$, kun mallissa on vakiotermi.
Edellä $\hat{\mathbf{y}}$ $(n \times 1)$ on aineistosta laskettu sovitevektori, $\hat{\boldsymbol{\varepsilon}} = [\hat{\varepsilon}_1 \ \cdots \ \hat{\varepsilon}_n]'$ on aineistosta laskettu residuaalivektori ja n on havaintojen lukumäärä.

2. Olkoon $Y_1, ..., Y_6$ riippumattomia normaalisti jakautuneita satunnaismuuttujia, joille pätee $Y_i \sim \mathsf{N}(\mu_i, \sigma^2)$ ja

$$\mu_i = \begin{cases} \beta_1 - \beta_2, & \text{kun } i = 1,2,3 \\ \beta_1 + \beta_2, & \text{kun } i = 4,5,6. \end{cases}$$

Muotoile tilanne lineaarisena mallina ja estimoi parametrit β_1 ja β_2 soveltamalla lineaarisen mallin estimointiteoriaa. Kuvaa lyhyesti käyttämäsi estimointiperiaate ja selvitä parametrivektorin $\boldsymbol{\beta} = [\beta_1 \ \ \beta_2]'$ estimaattorin $\hat{\boldsymbol{\beta}} = [\hat{\beta}_1 \ \ \hat{\beta}_2]'$ jakauma. Ovatko estimaattorit $\hat{\beta}_1$ ja $\hat{\beta}_2$ riippumattomia? (Esitä myös perustelu estimaattorin $\hat{\boldsymbol{\beta}}$ jakaumalle ja sen komponenttien riippumattomuudelle tai riippuvuudelle.)

3. Oletetaan, että n riippumatonta havaintoa $Y_1, ..., Y_n$ $(n > 2)$ on poimittu normaalijakaumasta, jonka varianssi on tuntematon σ^2. Ensimmäisen $n-1$ havainnon tiedetään olevan peräisin samasta normaalijakaumasta, mutta ennen viimeisen havainnon poimimista epäillään, että havaintojen odotusarvo on muuttunut äkillisesti ja saattaa poiketa ensimmäisen $n-1$ havainnon odotusarvosta. Muotoile tilanne lineaarisen mallin avulla ja johda testi hypoteesille, jonka mukaan n. havainto on peräisin samasta normaalijakaumasta kuin $n-1$ ensimmäistä havaintoa.

4. Yksisuuntainen varianssianalyysi: Ongelmanasettelu, tilastollinen malli, tavallisimmin testattava hypoteesi ja sen testaaminen.

Muistin tueksi

- Satunnaisvektorin $\mathbf{X} \sim \mathsf{N}_k(\boldsymbol{\mu}, \boldsymbol{\Sigma})$ tiheysfunktio on

$$f(x) = (2\pi)^{-k/2} \det(\boldsymbol{\Sigma})^{-1/2} \exp\left\{ -\frac{1}{2} (\mathbf{x} - \boldsymbol{\mu})' \boldsymbol{\Sigma}^{-1} (\mathbf{x} - \boldsymbol{\mu}) \right\},$$

  jossa $\det(\boldsymbol{\Sigma})$ on kovarianssimatriisin $\boldsymbol{\Sigma}$ determinantti ja yksiulotteisessa tapauksessa $k = 1$.

- $F_{k,m}$-jakauman määrittelee satunnaismuuttuja $m\chi^2_k / k\chi^2_m$, jossa $\chi^2_k \perp\!\!\!\perp \chi^2_m$.
  Lisäksi $\mathsf{E}(\chi^2_k) = k$, $\mathsf{Var}(\chi^2_k) = 2k$.

- t_k-jakauman määrittelee satunnaismuuttuja $Z/\sqrt{\frac{1}{k}\chi^2_k}$, josssa $Z \sim \mathsf{N}(0,1)$ ja $Z \perp\!\!\!\perp \chi^2_k$.

- Jos $\mathbf{X} \sim \mathsf{N}_k(\boldsymbol{\mu}, \boldsymbol{\Sigma})$, niin $(\mathbf{X} - \boldsymbol{\mu})' \boldsymbol{\Sigma}^{-1} (\mathbf{X} - \boldsymbol{\mu}) \sim \chi^2_k$.

- Jos $\mathbf{X} \sim \mathsf{N}_k(\boldsymbol{\mu}, \sigma^2 \mathbf{I}_k)$ ja matriisi $\mathbf{P}$ $(k \times k)$ astetta r oleva ortogonaalinen projektio, niin $(\mathbf{X} - \boldsymbol{\mu})' \mathbf{P} (\mathbf{X} - \boldsymbol{\mu}) / \sigma^2 \sim \chi^2_r$.